

Autobiografija

Pišem ovu svoju malu autobiografiju, povodeći se za pitanjima koja mi je priposlala slavna Jugoslavenska akademija u Zagrebu kad me je počastila svojim zahtjevom da joj pošaljem svoj životopis. - Moja su dosadanja književna djela malobrojna, a sadržajem i objemom skromna - moj vanjski život pak protekao je mirno, ne izlazeći gotovo nikada iz okvira moje prve i druge obitelji. Ova autobiografija može dakle samo da bude ispovijest o razvitku jednog misaonog i osjetljivog bića, nipošto pako zanimljiva *povijest života* istaknutog pisca.

Ogulin mi je rodno mjesto, a 18. travnja 1874. dan mojega rođenja. Moji roditelji (Vladimir Mažuranić, tada državni odvjetnik, a sada umirovljeni potpredsjednik Banskog stola u Zagrebu, i Henrieta rođ. Bernath) budu 1875. premješteni u Karlovac. - No već u mojoj šestoj, a poslije opet u dvanaestoj godini desila se prilika da proboravim neko vrijeme u rodnom mjestu Ogulinu. Odande potječu prvi jaki utisci kojih se sjećam. Već za prvoga od ovih boravaka sjećam se osobito uzbuđenosti koju je u mene proizvela neobičnost okolice i tamošnjih narodnih nošnja. Drugi boravak donio je prve moje bilješke i malo zatim prvu pjesmu *Zvijezdi moje domovine*. Čudnovati i napadni oblici Kleka i romantičnost Dobre pružali su mojoj mašti toliko hrane da sam daleko u noć prevračala u mislima najčudnovatije slike i fantastične mogućnosti: što li se sve odigrava u dubokoj noći oko Kleka. Čudnovatim načinom pretpostavljala je moja mašta ne navrh Kleka već u nutрини njegovoj silne, burne i neprestane prizore odigravane fantastičnim, većinom herojskim, sad povijesnim sad biblijskim bićima, sve u nekoj svezi, a sve s nekim maglenim patriotskim ciljem. Stoviše, ove slike, koje su mi se prikazivale, nisam držala za tvorevine mašte, već za neko otkrivenje, koje mi je iz daljine odavalo istiniti nutarnji život Kleka.

Naobrazba moja sastojala se, osim dvaju javnih razreda (jednog nižeg i jednog višeg), u privatnoj obuci, koja je uslijed opetovanog premještenja roditelja bila dosta nesuvisla. Ta mi je obuka pretežno pružena u francuskom jeziku. Živahnost francuskog stila kojemu su me s velikom ljubavlju učili moji učitelji, te vanredna slikovitost, a uz to besprimjerna tančina jezika, instinktivno su se prikazale mojem dječjem umu kao olakotno oruđe za jasno izražavanje pjesničkih misli koje mi je odvajkada mnogo truda zadavalo. Kolike sam zapletene pjesničke misli dječje koje su djelomično iskreno djelomično patvoreno u meni nastajale, dugo prevračala da im jasan oblik nađem, dok ih napokon, nakon dugog izlišnog truda, nisam stavila u francuski jezik. Tako odmah uz moj prvi hrvatski pokušaj stoji francuska pjesma *Le bonheur*, sentimentalno-filozofskoga sadržaja, te pjesma *Ma Croatie*. Nešto kasnije slijedila je nauka njemačkog jezika, zatim ruskog, te engleskog.

U ovim jezicima imala sam u kući roditeljskoj (a poslije i u djedovoj) na raspolaganje obilnu knjižnicu. Čitala sam mnogo i rado, no nikada nisam došla do onog poznatog gutanja knjiga koje snalazi djecu u stanovitim godinama. Glavni razlog ove umjerenosti bit će valjda taj što me je odvajkada odviše umaralo (a i danas me umara) kad naiđem bud u knjizi bud u razgovoru da se ta knjiga ili taj razgovor temelje na nazorima oprečnim onim mojim nazorima koje sam kao prave upoznala. - U biranju knjiga bila sam slobodna. Školska sistema nije me vezala, a moji roditelji nisu mi propisivali što da čitam. Time je dakako nastala u mom čitanju mnoga praznina koju je trebalo kasnije ispuniti, no ujedno mi je uslijed toga ušćuvana stanovita sloboda prosuđivanja koju katkada vrlo dragocjenom nalazim.

Najjači upliv na moju osjetljivu dječju dušu vršila je okolina. Prvi svjesni osjećaj koji je u roditeljskoj kući u meni nastao, bila je ljubav za hrvatsku domovinu i za onaj široki zanosni pojam slavjanstva kojemu je ova ljubav jezgrom. Ovo je ne samo prvi osjećaj već je to u neku ruku prvotna, tada jedino bitišuća tvar, iz koje su se poslije stvarali ostali osjećaji moji.

Preselivši moji roditelji g. 1882. konačno u Zagreb, povećao se još ovaj dojam (i svi ostali dojmovi roditeljskog doma) svakidanim boravkom u kući moga djeda, pjesnika i bana Ivana Mažuranića. Dakako da se spominjem kako sam i prije (u mojoj 4. i 5. godini) s roditeljima

posjetila djeda u banskim dvorima na Markovu trgu. Premda je život u banskoj palači donosio mnogo toga što je uvelike zaokupljalo interes tako malog djeteta, to se ipak već iz te dobi jasno i osobito izrazito sjećam osobe djedove. No pravi njegov utjecaj na me počeo je dakako tek u doba o kom hoću da govorim, u doba našeg preseljenja u Zagreb. U domu djedovu svake se je večeri sastajala njegova razgranjena porodica tako da bi stolu pribivalo uvijek 15-18 osoba. Stolu je predsjedao djed sam, razgovore je rukovodio on, a njegova tjelesno i duševno tako moćna pojava vršila je nedokučiv upliv na moje biće, upliv kojega sam si vrlo rano počela svjesna bivati. Vanredno strogi patrijarhalni duh činio je svako zbliženje nas mnogovrsne unučadi s djedom nemogućim. Ipak sam za ovo četiri godine (od 12.-16. godine) što sam pribivala njegovu stolu, razvila pod dojmom njegove velike pojave sve svoje biće kakovo je sada. Svaka njegova riječ, svaka rasprava (u rasprave se rado upuštao i nije dao da predmet padne dok ne bi iscrpljen bio) bila je uzvišena umom, a još uzvišenija u onoj čistoći i strogosti etičkih nazora kojom kano da je taj silni starac prožimao svu okolinu svoju, sav dom svoj, sve koljeno svoje. Kad sam poslije u svom razvoju došla do toga da s razumijevanjem i razmišljanjem čitam evanđelje, našla sam u mojoj duši tlo uzorano, pripravno, plodno i žedno da primi i da se po svojim silama povede za visokim zahtjevima evanđelja, i nigdje me visina tih zahtjeva presenetila nije.

I na svoju baku, Aleksandru Mažuranić rođ. Demeter (sestru dra Dimitrija Demetra), sjećam se živo. Bila je to tiha, slaba starica, osobito otmjenih crta lica, pravog grčkog tipa, finog duha i vanredno protančanih čuvstava i sjetila. Njezin pronicavi duh pogađao je toliko toga, da smo joj mi djeca, uz pripomoć dječje fantazije, pripisivali dar prorokovanja. - Usprkos starosti od 72 godine imala je kosu crnu kao ugalj (nosila ju je podijeljenu, te posve glatko pričešljanu), bez ijedne sijede vlasi. Posljednjih godina života bila je potpuno slijepa, što je još povećalo strahopočitanje koje je nama unučadi ulijevala svojim tihim bićem.

U petnaestoj svojoj godini učinih prvi svoj put, i to u Primorje. Moji zapisci sa toga puta počinju romantičnim usklikom: *Raskinut će se čarobna zavjesa kojom je dosada za mene svijet prekriven bio!* Zaista, patetična riječ za put koji je imao poći do naše Rijeke, pa do Primorja! - More je, uostalom, pofalilo u svom prvom dojmu, te se jasno sjećam da prvi dojam mora, ne znam s kojih razloga, nije bio onaj što ga s hinjenim ushitom bilježe moje *putne uspomene*. Nasuprot me je Novi Vinodolski obuzeo svojom kamenitom pustoši, svojom živahnošću malog dječjeg naroda, a osobito svojim morem, koje mi se tek tamo počelo u pravoj krasoti prikazivati. Osobito me je zagrijao za primorsku starinu razgovor s najstarijim bratom moga djeda, 90-godišnjim Josipom, koji je još jedini i posljednji nosio staru novljansku nošnju: suknene bijele hlače uska kroja, plavi prsluk i maleni, okrugli šeširić. Odlomak neke stare novljanske pjesme o *misecu travnju* koju mi je u razgovoru rekao, zabilježila sam odmah u moju bilježnicu. Ta mi je bilježnica važnošću dakako nadilazila svu ostalu putnu prtljagu roditelja.

U ovo razdoblje djetinjstva pada nekoliko pjesama, sve vrlo nedotjerana oblika, prebujne, s neizvedenim mislima, te pretežno kontemplativnog sadržaja. Prevelika bujnost osjećaja, naivnost, žestina onih duševnih trzavica u religioznom, moralnom i filozofskom smjeru koja nadolazi u tim godinama - sve je to nailazilo na odviše tešku borbu u stvaranju stiha i vezanog sloga. Tomu je zlu doskočio slučaj, posjetom moga stričevića, Frana Mažuranića. Šetajući se s njime vrtom, bio je on valjda mojim sudom o njegovu Lišću (koji sam sud po djetinjem običaju vatreno i dosta drsko izrekla) potaknut da mi pročita male spontane bilješke koje je uvijek uza se nosio te ih svakom prigodom koja ga se dojmila obogaćivao. Iz njih je onda niknulo ono nježno i protančano Lišće, na kojem se zaista osjeća neposrednost i živahnost dojmova. Pročitav mi te bilješke, savjetova mi da započnem pisati redoviti dnevnik, *jer je to - reče - spremište mladih osjećaja i živih dojmova kojih poslije više nijesi sposobna, a koji se onda zrelim umom dadu književno dostojno obraditi.*

Odmah iste večeri započnem pisati dnevnik. Ovaj je dnevnik zadovoljavao moju žudnju za pisanjem. On je, skine li se gdje gdje banalni sentimentalni nakit, vjerna povijest mojeg duševnog razvitka u kojem se izmjenjuju, gotovo bez prijelaza, sad burne sad klonule duševne faze, sad dugačke filozofske stranice s najobičnijim djevojačkim sanjarijama i patriotsko-političkim ushitima. - Moja velika želja da kadgod tiskom izađe bilo što iz mojeg pera, bila je već rano

potiskivana drugim vrlo jakim čuvstvom: moje me je naime razmišljanje rano dovelo do zaključka da se spisateljstvo ne slaže s dužnostima ženskim. Ova borba među jakom željom za pisanjem i među ovim (ispravnim ili neispravnim) čuvstvom dužnosti, podvezivala je do pred petnaest godina sasvim moj javni spisateljski rad. Tek jednom sjećam se iz dobi djetinje potajnog pokušaja da stupim pred javnost, a taj pokušaj radi naivnosti svoje zavređuje da ga spomenem. Nakon smrti moga djeda - bilo mi je tada petnaest godina - (njegovim sam smrtnim časovima i ja pribivala, te kanim kadgod napose pobilježiti nezaboravan dojam tih časova) počeo je moj otac sređivati književnu ostavštinu djedovu u svrhu izdanja. Svake večeri iznosio se sanduk pun starih listina, pun djelomično izdanih, djelomično neizdanih pjesama, pun starog požutjelog papira. Mene je na pogled tolikog blaga hvatala kao neka groznica, zamamna književna groznica. Nakon nekoliko dana borbe, odlučim da u to blago prekrioničarim i svoj *biser*, kako bi ugledao svjetlo svijeta, a ja bih, ne podavši lošeg primjera ženskog spisateljstva, ponijela svoju tajnu u grob. Zaista, izvučem jedne večeri neopazice komadić požutjelog papira iz sanduka, te noću stavim na njega najmiliju tvorevinu svoju, pjesmu Misao. Drugog jutra turim je među nesređene listine u sanduku. - Velika grižnja savjesti radi ove varke, te s druge strane vrtoglavi ushit što će moja pjesma ugledati svjetlo svijeta među djelima djeda moga, držala me je u neiskazanoj uzbuđenosti mnogo dana .. Lebdjela sam zaista kao među paklom i nebom, očekujući kako li će se to kolebanje svršiti. Ni časa mi nije padalo na pamet najnaravnije rješenje ovog pitanja - Moja pjesma budne valjda metnuta na stranu kao djelo *nepoznatoga autora* te nikad ne čuh spomena o njoj!

Moja mladost protekla je većim dijelom u gradu. Uslijed moje žive i razigrane čudi, te uslijed nepomućenih vanjskih prilika, bila je ona puna zabava i radosti kojima obiluje grad. Pa ipak je jedino ono vrijeme što sam ga provađala na ljetovanju (u Varaždinskom brijegu, na idiličnom krasnom zaselku, baštini moje majke) ostavilo trajnu uspomenu u meni. Ono tako reći spaja za mene sve ono što mladošću nazivam. - Osobita tjelesna snaga i zdravlje, ljubav k svakom tjelesnom gibanju i vještini, te ambicija koju sam sama u svojim očima stavljala u izvedbu tih tjelesnih vježba, činila mi je boravak u slobodi one čiste naravi nenaplativim. U drugu ruku pak djelovao je na moju maštu toliko čas i ljupkost onoga predjela da sam često, pošav kojim zamašnjim sportskim pothvatom u one bregove, ostajala na pol puta, u kojem prisjenku bilježeći u moju nikad neostavljenu pjesničku riznicu i zamisliv se još mnogo dalje negoli je moje umijeće na papir staviti znalo.

Iz onih bregova imam da zabilježim još jedan dojam.

Porodica pjesnika Franje Markovića ljevala je također u Varaždinskim bregovima. U tijesnom prijateljskom općenju naših obitelji imala sam već od djetinjstva priliku da se prikučim ovom zaista pravom pjesniku. Javnost ne ima za pjesničku visinu pisca drugog mjerila doli djela njegovih. Po ovome mjerilu stoji Franjo Marković visoko među pjesnicima. No koliko više mora da ga stavi onaj koji je mogao da u blizom saobraćaju upozna toga bogom nadahnutog pjesnika čije čitavo pjesničko blago nije ni njegovo lijepo pero nikada dovoljno iscrpiti moglo! Tko je kadgod imao prilike da motri toplinu i žar kojim se je uvijek zanosio Franjo Marković za ljepote prirode, za ljepote umjetnosti, za milinu zvuka i oblika - te tko je gledao u tim časovima vanredan i rijedak sjaj njegovih očiju - tu vanrednu osebinu njegovu - taj je uz nešto osjetljivosti morao upoznati kolika se sila pjesničkog čuvstvovanja krije u toj duši. I meni se tako već djetetom desila prilika da uhvatim pogled u hram tog čistog i rođenog svećenika poezije - u preosjetljivu dušu njegovu. Sjećam se prizora, gdje se je vraćao s puta obaviv bolnu dužnost: posjetiv grob nedavno preminulog čeda. Bio je već sumrak, put je vodio kroz mali gajić, a ja sam se upravo vraćala od njegova doma k našem zaselku. Nezaboravna mi je slika duboke boli koja mi se ukazala. Uslijed male uzvisine prolazila su kola u koraku putem. Poništen, izgubljen, uronjen u svoju tugu, sjedio je u kolima pjesnik - a u njegovu pogledu ležao je onaj vrhunac tuge koja ne gleda i ne opaža vanjskoga svijeta. Stajala sam u prikrajku puta, ne usuđujući se ni ganuti, kako ne bih odala živog svjedoka ove teške boli. - Tišina i suton najbolji su glasnici duše - tko zna nije li i besvjesno u ovom polaganom prolazu pjesnika kraj uzbuđenog djeteta nikhula klica mojeg velikog poštovanja a njegove topline i očinskog zanimanja koje nas je poslije do njegove smrti spajalo.

Tako je moj razvitak napredovao, upijajući iz svijeta i života samo one dojmove kojima su me moja nagruća vodila.

Kad sam se god. 1892 (upravo na moj 18. rođendan) vjenčala s drom. Vatroslavom Brličem ml., odvjetnikom u Brodu na Savi, poslije narodnim zastupnikom na hrvatskom saboru - došla sam u stari dom obitelji Brličeve u kojem sve odaje koliki su interes članovi te obitelji gojili za umjetnost i književnost, za svaki patriotski i lijepi pokret. Majka mog supruga, Franjka rođena pl. Daubachy (spominje se u knjižici Ivana Kukuljevića Südslawische Künstler), bila je slikarica finog i ukusnog kista, te je ostavila svoj dom okićen mnogobrojnim uresom, akvarelima, crtežima i uljenim slikama. Uređena obilna knjižnica sabrana Ignjatom Alojzijem Brličem, zatim njegovim sinovima Andrijom Torkvatom i Ignjatom, koju sam zatekla, sastoji iz djela sviju jezika - a uz to iz rukopisne zbirke, a ponajpače iz zbirke korespondencije od god. 1726.-1860. Ta zbirka sadržava do tisuću pisama, među njima su listovi gotovo sviju istaknutih ličnosti našega javnoga života, od sto godina amo. Kolika obilna hrana za moja literarna nagruća!

Ipak je prvih deset godina mojega braka bilo tako obuzeto obiteljskim i materinskim brigama te dužnostima društvenim i javnim koje sam uz mojeg supruga morala dijeliti, da sam tijekom toga doba sve moje literarne sanjarije napustila, po mom tadanjem uvjerenju konačno, a kako se vidi, i prije negoli je što od njih ostvareno bilo. Jedino ima iz tog doba nekoliko prigodnica, jedna mala alegorija za diletante i nekoliko proslava - sve u dobrotvornu svrhu.

U ovo doba bili smo moj suprug i ja opetovano puta gostima vladike Strossmayera u njegovu dvoru u Đakovu. Posjetili smo ga prvi put odmah kratko doba iza našega vjenčanja. U svojoj pisačkoj sobi primio nas je biskup sa svojom osobitom ljubežljivosti grandseigneura. Zaveo je živu i ljubaznu konverzaciju koja je doskora, ne znam kako, prešla na književno polje. Osobito se svraćao na francusku književnost, te je isticao i ovaj put i poslije još nekoliko puta Bossueta. Sjećam se da je prvi ovaj naš razgovor bio ozbiljan dočim je inače biskup volio posve laganu i šaljivu konverzaciju. Kraj velike moje mladosti shvatljivo je što nisam za trajanja našeg razgovora imala vremena da uhvatim opći dojam o biskupu. Bila sam toliko zaokupljena kako ću dobro održati sve točke ovog prvog posjeta kod velikog našeg vladike! Tek poslije, kad smo ga svi sakupljeni gosti čekali u velikoj dvorani biskupova dvora, te kad je hitrim i sigurnim korakom svojim s pratnjom pridolazio k nama dugačkim redom otvorenih salona - tek onda sam već izdaleka opazila dvije najizrazitije značajke tadanje fizionomije biskupove: pronicavi, bistri i hitri pogled kojim je redom obuhvatio svakoga od nas već prije nego je do nas prišao - i onaj dašak fine regbi nemirne ironije, koji se je neprestano talasao, u izrazu njegova živahnog lica. Ove značajke nalazim i na svim poznijim slikama biskupovim.

Svatko može da zamisli s kolikom sam željom očekivala da jedanput uhvatim jedan od onih govorničkih trenutaka velikog biskupa koji su njegovu slavu a hrvatsko ime iznijeli pred cijeli obrazovani svijet. No prigode su prolazile, čula sam ga u svečanim zgodama mnogo puta uzvraćati pozdrave gostiju, čula sam dva puta propovijed njegovu - no moje srce koje nije htjelo da se vara, priznavalo je samo istančano znanje i veliku vještinu govornika, ali nije osjetilo onoga što znači pravu pobjedu govornika. I već sam mislila da je visoka starost (biskupu je tada bilo preko 70 godina) zapretala odviše duboko onu pravu iskrnu govorničkog genija. Čekalo me u tom veliko i skoro bih rekla potresno iznenađenje. Biskup Strossmayer preuzeo je usprkos starosti osobno posvetu barjaka pjevačkog društva Davora u Brodu, kojem sam barjaku ja kumovala. Upravo uslijed dolaska biskupova bila je čitava proslava prodahnuta tolikim zanosom i skladom te je urodila pozdravima i ovacijama punim zaista pravog oduševljenja. Biskup bio je gostom u našem domu, te kad je prigodom večere opet pao zanosan govor velikom sinu domovine - progovorio je iznenađa biskup glasom i gestom neodoljivim u potresnom dojmu koji su na prisutne učinili. *Naš Spasitelj, Sin božji, poginuo je na križu razapet za spas ljudstva, jer ga je vruće ljubio. A ja, slabi starac, na koljena bih pao pred Bogom Svemogućim i suzama zahvalnicama orosio zemlju kad bi mi dozvoljeno bilo da svoje staračko tijelo položim na križ, da razapet dovršim život svoj za spas svoje hrvatske domovine.* Raširiv ruke stajao je starac, prodahnut silnim čuvstvom, zanesen moću vlastite riječi, kao da je u duhu uslišana molitva njegova te da stoji

propet na nevidljivom križu za spas svoje domovine. Tada sam upoznala koja je morala biti snaga ovog govorničkog genija koji iz iste staračke slabosti ovakove dojmove izbija!

Kad je počela dorašćivati četica moje djece i kad se je u njih pojavila običajna u to doba želja za čitanjem - učinilo mi se ujedanput da sam našla točku gdje se moja želja za pisanjem izmiruje s mojim shvaćanjem dužnosti. Moja djeca žele čitati - koja radost za mene da i na tom polju budem njihovim provodičem, da im otvorim vrata k onom bajnom šarolikom svijetu u koji svako dijete stupa prvim čitanjem - da njihove bistre i ljubopitne očice svrnem na one strane života koje želim da najprije uoče i da ih nikada s vida ne izgube. Kako da se takav posao ne slaže sa mojim dužnostima?!

Stvorila se ta izmirba tako naravno, tako samo po sebi, da i ne znam kako je bilo, te jednog dana sjedoh da napišem prvu moju knjižicu: Valjani i nevaljani - Pjesme i pripovijetke za dječake. Knjižica je izašla 1902. u vlastitoj nakladi, i to u sto primjeraka - za obiteljski i prijateljski krug. Godine 1906. izašla je među izdanjima Hrvatskog pedagoškog zbora druga moja knjižica: Škola i praznici, nešto većeg objema negoli prva, a isto tako sastavljena: izmjenično pripovijetke i pjesme. Ovaj raspored djeluje osobito mило i nekud slikovito na djecu, a držim da i za pisca dječjih knjiga ima u tom lakom izmjenjivanju neki posebni čar. Poezija i proza nijesu nigdje toliko nerazdružive koliko u prizorima dječjeg života - ovi se prizori dakle sami po sebi podaju jednom i drugom obliku, te je samo igra časovite dispozicije koja čini jedno pjesmom a drugo pripovijetkom.

Nakon ovih dviju knjižica bila je prekinuta moja književna djelatnost u dječjem svijetu. Kako sam uslijed boležljivosti napustila pisanje tijekom dviju godina, to su moja djeca već bila poodrasla - oni nisu duševno trebali provodiča, oni su stupali uporedo mene, mogli su već shvatiti ne samo ono što im govorim njih radi, već i ono što se momu peru izmiče od potrebe srca. Lasno će svatko opaziti da se moja prva izmirba već ne slaže dobro s ovim daljnjim umovanjem, jer nipošto nije ista vrijednost u poslu poučavaš li koga ili povjeravaš li se komu. No eto koliko je istinito da treba svojim željama tek mali prolaz naći, a one će si od njega stvoriti dveri širom otvorene, i tebe će samoga provesti šetnjom u svoje omiljele poljane - Godine 1912. napisah dakle brošuricu pjesama pod imenom Slike. Izašla je vlastitom nakladom u tiskari Albrechta, te je opet samo za obiteljski krug. Držim da ne ima spisatelja koji ne bi u sastavljanju svojih djela činio bar koju tu koncesiju čitalačkoj publici. No kad bira miljenče među svojim djelima, onda ga spisatelj bira neovisno od ukusa i kritike publike. Bira miljenca po tome što ga svaki put iznova upoznaje kao svoje vlastito djelo koje upravo ovakovo nije moglo niotkuda izaći van iz duše njegove.

Tako je i meni s ovom malenom knjižicom pjesama.

Svaki njezin redak znači za mene nutarnje slike neopisivo žive, mile i ljubljene, koje uvijek nanovo preda mnom uskrsuju - a časove kad sam nastojala da ih u riječi stavim, ubrajam među najmilija duševna uzbuđenja koja sam proživjela.

Godine 1913. vratila sam se dječjem svijetu i napisala knjižicu Čudnovate zgode šegrta Hlapića koja je izašla opet među izdanjima Hrvatskog pedagoškog zbora. Ova se je pripovijetka, kako mi se čini, najviše svidjela i djeci i onima koji kao svjedoci ili kao glasnici čitaoci dijele radosti dječjeg čitanja. Bilo mi je glavno nastojanje da u toj pripovijeci postignem do skrajne granice jednostavnost i bistrinu sloga i jezika kako bi dječji likovi i prizori zaista proizlazili u pravoj dječjoj čistoći i jasnosti. Time se je i za mene desilo mило iznenađenje: lik mojeg malog Hlapića stupio je iz ove knjige preda me i miliji i jasniji negoli je u mojim mislima bio, pa držim, bar po vlastitom iskustvu, da je to doista rijedak slučaj. Godine 1914. poslala sam g. Fileušu u Prag (na molbu profesora Hudeca iz Praga) autorizaciju za prijevod Hlapića na češki jezik. Međutim je buknuo rat te ne znam je li do prijevoda došlo.

Osim nekoj ih neznatnih beletrističkih prinosa u raznim časopisima imam samo još da spomenem Priče iz davnine. Rukopis predala sam u ožujku ove godine odboru Matice hrvatske, te će u jeseni ove godine izaći. Bilo mi je nastojanje da u skroz slobodnu invenciju tih priča upletem nazive, likove i duh drevne hrvatske i opće slavenske mitologije, i to one koja je manje poznata.

Ovime je završen popis malobrojnih mojih dosadanih radnja. O budućim pak književnim osnovama tko da govori u ovo vrijeme? Malone polovica čitavog ljudstva ziba se na moru strahota i neizrečenih, što tjelesnih što duševnih, patnja - a svaki od nas podnosi teške udarce bure ove. Tko pak poznaje dovoljno dušu svoju a da bi mogao proreći kakova će ona izaći iz ovih kušnja, kako li će se prekaliti, kojih li će čuvstava u njoj nestati i koja će nam se možda dosada neslućena shvaćanja otvoriti kad prepatimo razdoblje ovo?

Za svakoga koji danas živi, znači ovo vrijeme bezuvjetni završetak jednog odsječka duševnoga života, te završujući ovdje na papiru ovo poglavlje moga životopisa držim da je i u faktičnom životu jedno poglavlje dovršeno.

Topusko, svibanj 1916.
(Hrvatska revija, 1930.)